

בית דין ירושלים

לדיני ממונות ולבירור יוחסין

זכויות בנכס ציבורי

תיק ממונות מס' 1107-סז

(מהד' ז אלול)

נושא הדיון

עמותת ע' תובעת את עמותת ב' על כך שפלשה למבנה הציבורי שניתן לה ע"י הרשות העירונית. בית הדין הוציא צו מניעה כנגד עמותת ב' האוסר עליה לעשות כל שימוש במבנה עד לבירור בדין תורה.

עמותת ב' מציגה "צו - דעת תורה" מראב"ד ביה"ד האיזורי בת"א הגר"נ בן שמעון שליט"א, שם נאמר: לאחר עיון במסמכים... אסור למי מהצדדים להיעזר במשטרה ו/או כל גורם אחר... ואין לפנות את התובעים לפני שיתקיים דיון בבי"ד בנוכחות הצדדים". עמותת ב' מוסיפה שהראב"ד קבע שהם הנתבעים וע"כ זכותם לקבוע את מקום הדיון, והם מוכנים לדון בביה"ד האיזורי בת"א, ועל עמותת ע' להגיש שם את תביעותיה, ושם יתקיים הדיון, ולא בבי"ד זה. עמותת ע' טוענת שהראב"ד אמר לנציג העמותה שהגיע לביה"ד בת"א כדי לבקש שמקום הדיון יהיה בבית דין זה, שתשובתו היתה שאין מניעה מצידו שבית דין זה ידון בענין, וכי עיקר ענינו שהדברים יעשו עפ"י דין תורה"ק (ביה"ד שאל במכתב את הראב"ד אם נכונים הדברים, אך לא קבל תשובה עד עתה).

עמותת ע' מנמקת את דבריה בכמה מישורים: א. היא, עמותת ע', הנתבעת האמיתית בתיק זה, וכפי שכתב הראב"ד בהחלטה הנ"ל שעמותת ב' הם "התובעים" (ואין לפנות את התובעים...), ולכן זכותה לקבוע את מקום הדיון. ב. מקום הסכסוך סמוך יותר לירושלים מאשר לת"א, וע"כ מקום הדיון צריך להיות בירושלים (היא מוסיפה שביה"ד המקומי אינו מעונין לדון בנושא). ג. ביה"ד האיזורי מנוע מלדון בסכסוך כזה בגלל הוראות הבג"ץ, וגם אם ידון לא יהיה ניתן לאכוף את החלטותיו בגלל אותו בג"ץ. ד. לפי הוראות הנהלת בתי הדין האיזוריים אין תוקף לצוי מניעה שניתנו במעמד צד אחד ובדין יחיד, והוראות אלו נשלחו לכל הדיינים בארץ.

החלטת ביניים

על עמותת ב' להודיע לביה"ד בתוך 48 שעות על ביי"ד קבוע - מלבד ביה"ד האיזורי - שהם מוכנים לדון בו.

(-) שמואל יגר

(-) שמשון גרוסמן

(-) יהושע ווייס

השאלות לדיון

- א. סמכותו ההלכתית של ביה"ד האיזורי לדון בדיני ממונות לאחר פסיקת בג"ץ.
- ב. האם עדיפה זכותו של תובע לדון בבי"ד שיש לו אפשרות אכיפה וכפיה לקיום פסקיו, מאשר זכותו של הנתבע לדון בבי"ד אחר, שאין לו כח אכיפה.
- ג. הוצא צו בבי"ד כנגד אחד הצדדים, האם זכותו של הצד הנאסר לגרור את מקום הדיון למקום שהוא חפץ בו, או שעליו לדון בביה"ד שם הוצא נגדו הצו.
- ד. האם ניתן להוציא צו מניעה במעמד צד אחד ובדיין יחיד.

תשובה

א. בפסקים וכתבים להגרי"א הרלוג חלק חו"מ סי' יא כתב שאף אם אין לביה"ד האיזורי כח חוקי ממשלתי לדון בתציעות ממוניות, מ"מ יש לו את הכח עפ"י ד"ת להזדקק לכל תציעה ממונית גם מחוץ למסגרת של שטר הצוררות. החוק החילוני אינו מונע מבי"ד רבני להזמין צע"ד לפניו, ואם באו צע"ד לפניו וכשמעה בפניהם תציעה ממונית אין החוק מונע אף בהעדר שטר צוררות, מלפסוק כדין התורה ומלדרוש מהנתבע מהצחינה הדתית המוסרית לקבל את פסק דינם עפ"י ד"ת. מה שיואל מהחוק הממשלתי הוא רק שאין לו כח כפיה בתוקף הממשלה מחוץ למסגרת ידועה. ע"כ. וכ"כ ביה"ד הגדול בערעור תשל"ב 9/3 בהרכב הדיינים מרן הגרי"ש אלישיב שליט"א, הגר"צ זולטי ז"ל ויצלח"ט הגר"מ אליהו (פורסם בס' סדר הדין עמ' 169 הערה 34) בי"ד רבני בישראל יונק את שיפוטו מכחה של תורה ודיניה... ואם כך הרי כל טענה על חוסר סמכות במסגרת החוק אינה תופסת כאשר הצעיה היא צסמכות מכח התורה ליהודי שומר תו"מ.

לעומת זאת, עמדת היוע"מ לממשלה היא שאין סמכות לביה"ד האיזוריים לדון בנושאים אחרים מלבד אלו שהוענקו להם בחוק. ראה ס' סדר הדין עמ' 168-169 המלטט את דבריו: "גם ביה"ד האיזורי וגם

ציה"ד הרצני הגדול הינס גופים המפעילים סמכויות שהעניק להם החוק... ולא מלאתי שהחוק מעניק סמכויות לצתי דין רצניים לדון בנושא התביעה...". במכתב הנהלת צתה"ד של משרד הדתות לזכור הדיינים מיום כו בכסלו תש"ם נכתב כי נליגיו נפגשו עם נליגי משרד המשפטים צענין סמכות השיפוט של צתה"ד צדיני ממונות כששני הלדדים הסכימו להתדיין צפני ציה"ד, ונליגי משרד המשפטים צרוצם התנגדו לכך כשצפיהם טענות ונימוקים מנימוקים שונים. עוד כתב שם כי "גוף הפועל מכח חוק, מנוע מכח הוראות היועץ המשפטי לממשלה, להתדיין צפני צורר - כל צורר". וכידוע, כן הורה הצג"ץ שאין לצתי הדין הרצניים האיזוריים סמכות ורשות לדון צדיני ממונות.

והנה צשו"ת שואל ונשאל להחכם הגאון רבי כלפון משה הכהן ז"ל, הוצא ע"י הגר"א שרמן, חצר ציה"ד הגדול, בקובץ "משפטי ארץ" ח"א עמ' 90, כתב וז"ל: "ובלאו הכי נראה לי פשוט, דכיון שהרשיון של הממשלה אינו כללי לכל דבר, וכן צודאי המינוי של הצבור אינו רק על דעת הממשלה יר"ה, וכן הדיין, אדעתא דהכי קבל רק לדון צדצרים שהממשלה נתנה צהם רשות, א"כ הו"ל הדיין כמי שאינו ממונה לרצים כלל, צודאי המינוי שלו לא יכיל פרטים אלו, וא"כ הו"ל כאילו ממונה לגצאי או לחזן ציהכנ"ס וכיואל, צודאי לא מפני שהוא ממונה לרצים צפרט זה יקרא ממונה גם כן שחייב להיזדקק להם, וזה לדעתי ק"ו שאין עליו תצובה. וצסוגים אלה שלא ניתן רשות ורשיון לו, צהם צודאי צדינו ממש כדין שאר צני אדם החכמים שלא קצלו מינוי רצים, צודאי יכולים להישמט וכאמור". ע"כ.

וכצר פסק ציה"ד הגדול ציוס י"א אד"א תשנ"ה צתיק מנדל נגד ח"ק חסד ואמת, צענין מעמדו וסמכותו של ציה"ד האיזורי צטצריה צראשות הר"ד אוירצך, שטען שיש לו סמכות של צי"ד הקצוע צעיר (זכויות היוצרים על פס"ד זה שמורות לפרקליט הנתצעת צתיק זה, והוצא צפס"ד ירושלים כרך 2 עמ' קפאל), וז"ל: "חצרי ציה"ד האיזורי לא נתמנו ע"י אנשי העיר אלא ע"י הרשות השלטונית, כאשר מינויים היה מלכתחילה כדיינים סתם, ומקומם צעיר פלונית נקצע צמסגרת שיצון פנימי ע"י נשיא ציה"ד הגדול ושר הדתות כאשר ניתן להעצרים לעיר אחרת צכל עת לפי החלטת שר הדתות ונשיא ציה"ד הגדול (סעיף 19 לחוק הדיינים). צנסיצות אלו אין לראות את הדיינים כצי"ד של העיר אלא כצי"ד מטעם הרשות השלטונית שמקום מושצו צעיר מסויימת. ילויין כי קציעת איזורי השיפוט אינה נוקשה, וניתנת לשינוי, ללא הסכמתם של אנשי העיר וגם של ציה"ד עלמו... ציה"ד צעיר המסויימת לא הוקם ע"י האצ"ד ולא ע"י עסקני העיר אלא ע"י המשרד לעניני דת, והדיינים מונו ע"י ועדת המינויים עפ"י חוק הדיינים שממליצה צפני נשיא המדינה על מינויו. כלל וכלל לא נועדים ולא מתייעלים עם אנשי העיר וכיו"ל. ע"כ.

ומאחר שציה"ד האיזורי סמכותו אינה כצי"ד של העיר אלא כצי"ד מטעם הרשות השלטונית, הרי שעם פסיקת צג"ץ השוללת את סמכותו של ציה"ד האיזורי מלדון צדיני ממונות, דינו כדין שאר צני אדם החכמים שלא קצלו מינוי רצים, וכמו שפסק השואל ונשאל הנ"ל.

ומה שפרסם אחד מהרצנים כאילו רק דיינים שנתמנו ע"י ועדת המינויים של המדינה ונשצעו אימונים

אלל נשיא המדינה, רק הם נכללים בקטגוריה של צתי דין קצועים משום שרק עליהם ניתן להיאמר שהם בגדר "קבלו עליהם", כיון שנליגי הליצור החברים בועדת המינויים מייאגים את כלל הליצור, ואותו רצ מסתמך על התשצ"ן ח"א סי' קנט ואגרות משה חו"מ ח"צ סי' ג ושצט הלוי ח"ה סי' ריב אות ד, הנה מלצד מה שנדע כיום על הקשרים הפוליטיים של אותה ועדת מינויים ועל "הדילים" ו"הטריגות" הנרקחים בה, כצר נדחו דצריו של אותו רצ מהצחינה ההלכתית, עיי' פס"ד ירושלים כרך ט עמ' יא-יב. ומה שטוענת העמותה הנתצעת שכצר ניתן פס"ד צאותו ענין צתציעה שתצעו אחרים את הנתצעת, מתקבלת תשובת התוצע שתציעתו היא אחרת ואינה דומה לתציעות שנידונו כצר, וע"כ זכותו לדון על תציעתו בנפרד.

ב. כתצ מרן הגר"מ פינשטיין זל"ל לצצ"ד צצני צרק (המכתצ נמלא צתיק 2291 ולט צציה"ד האיזורי צת"א, פורסס צקוצן "תורה שצע"פ" קוצן כצ עמ' קד) צענין צני זוג שניהלו דיונים על תציעת מזונות צציי"ד צצ"ב, והאשה צקשה לדון צציה"ד האיזורי צת"א משום העדיפות שיש לו להפעיל את פסקי הדין שלו צאמלעות המוסד לציטוח לאומי או צהולל"פ: "הנה כפי שידע אני מה שהיא לא צאה לציי"ד של הדר"ג לא מלד מסרצת, והראו לי כי היא תצעה אותו צארצעה פעמים צארצע הזמנות מציי"ד איזורי והיתה ג"כ רולה צציי"ד של הדר"ג, אלל היא משום שמה שילא מציי"ד שהצעל חייב לה ולצנותיו לא יהיה אפשר לגצות ממנו כי הממשלה לא תזדקק לזה ומה שילא מציי"ד האיזורי יכפוהו לשלס ואף אם לא יהיה לו, או לא יוכלו לגצות ממנו, יתנו צעדה וצעד הצנות מה שחייצו למזונות מכסף המדינה. ואס האמת כדצריה היא ודאי לא שייך ליתן לו היתר ניסואין ולהוליאה צלא כתוצה וכ"ש שלא שייך לפוטרו ממזונות צנותיו שהוא לריך לזון, שאף שיפסקו הציי"ד שהיא מורדת ואין לה כתוצה הרי חיוצ המזונות דצנותיו עליו, שהוא סך גדול מלד ואין שום כח אחר לגצות ממנו אלל כשתלך לציי"ד איזורי של הרה"ר, שא"כ אין לדונה כמסרצת. עכ"פ איך שיהיה איני רואה צזה אף צנדון כלל לענין היתר מאה רצנים מלחר שהוא ענין תציעת ממון ורק ממון המחוייב לה, שצזה ודאי יש לה רשות לתצוע שילך עמה לציי"ד דתוכל לגצות עיי' הממשלה וגס שאס לא יהיה ממה לשלס יתנו לה מכסף המדינה. וגס מה שאומרת עוד שאלל כתר"ה וכל רצני צ"צ שמחשיצים אותו (=את הצעל) מלד מסתתמין טענותיה, הוא גס טענה גדולה דשייך להחשיצו כאלס צעירו שמוליאין אותו לדון צעיר אחרת לע"פ שהציי"ד שצעירו יותר גדול, כדאיתא צרמ"א סי' יד סוף סעיי' א". ע"כ.

ו)מש"כ צעל האגרות משה צמכתצו הנ"ל שאס הצעל נחצצ אלל הדיין כלדס חשוצ, ומשום זה האשה חוששת שיסתתמו טענותיה צפניו, דינו כאלס צעירו, עיי' שו"ת דצרי נחמיה ח"צ סי' מה שהציא רליה מכהן גדול דלין כזו סצרא, עיי"ש).

וצשו"ת נאות דשא סי' נא כתצ דלס כתצ הנתצע שטר צירורין שידונו דין תורה אלל לא רלה לכתוצ תיצת "קאמפרלמעש" (=שהיא הנותנת צמקוס ההוא תוקף חוקי כלפי השלטונות לדיון) הו"ל כאילו לא רלה לדון

כלל כיון שהדבר ידוע שכל שכתוב לשון דין תורה בשטרי צירורין ולא לשון קאמפראמעש אותו הדין בטל לגמרי א"כ הו"ל מסרז גמור, עיי"ש. והוסיף צפדי"ר כרך 1 עמ' 277 שלכן אע"פ שכתב הרמ"א שכבר נהגו צוה"מ שכל זמן שיש צי"ד בעיר אין אחד יכול לכופו חצירו שילך עמו לצי"ד אחר כי אין לנו עכשיו צי"ד הגדול או בית הועד, זה רק משום דצוה"מ שני צתי הדין בשני המקומות שוין, ואין סיבה מיוחדת להעדיף צי"ד שלא במקום הנתבע, אבל כשיש לצי"ד מסויים סמכות חוקית שיכול להכריח הנתבע להתדיין בפניו ופסק דינו ניתן להולאה לפועל, הרי דבר זה מעניק לו לענין זה עדיפות לגבי צי"ד במקום אחר שאין לו סמכות זו. ע"כ. ועיי' חוט השני סי' עא.

מכאן שיש עדיפות לצי"ד שזכחו לכופו ולהוליא לפועל את פסקו גם על לך שאינו ליית דינא, על פני צי"ד - חשוב ככל שיהיה - שחסר כח כזה. לפיכך הסירוב לדון בצי"ד בעל כח כפיה כמוהו כסירוב להתדיין בפני צי"ד. וכבר פסקו כן בציה"ד של הרבנות הראשית לירושלים בראשות האב"ד הגר"א קלנלצוגן שליט"א בתיק מס' 312-סז מיום כה תמוז תשס"ז ומיום 3 באב תשס"ז שכיון שפסיקותיו של ציה"ד האיזורי - לפי פסיקת הצ"ן - לא ניתנים לאכיפה, ולכן אין התובע יכול לבקש להתדיין בציה"ד האיזורי, ועליו להופיע לדיון בציה"ד, ובאם לא יופיע ידון ציה"ד במתן "היתר" (למרות חוות הדעת של היועץ המשפטי לשיפוט הרבני עו"ד הרב יעקבי, למנהל ציה"ד, שלא היה עד כה מקרה שבו סרז צי"מ"ש מחוזי לאחר פסק צוררות של צי"ד איזורי כתולאה מפס"ד בצג"ן סימה אמיר, וכי רוב הסיכויים שפסקי צוררות כאמור ייחפפו ע"י הרשויות, כותב הגר"א קלנלצוגן: "כיון שמכתבו של הרב יעקבי אינו החלטי, לכן חוזר ציה"ד על החלטתו שאין לנתבע זכות לבקש להתדיין בציה"ד האיזורי, ועליו להופיע לדון בציה"ד בתאריך שיקבע ע"י המזכירות, ואם לא יופיע לדיון האמור יחשב כמסרז"). וכן פסק ציה"ד של הגרנ"ק שליט"א ביום 1 תמוז תשס"ז בתיק מס' 4424 בנוגע לנתבעים שבקשו לדון בציה"ד האיזורי "לציה"ד בתי"א לעת עתה אין כל תוקף עפ"י החוק עפ"י החלטת הצ"ן, ולכן יש חיוב לדון במקום שניתן לממש את פסה"ד באופן חוקי", "באם לא... יאלץ ציה"ד לראות זאת כסירוב על כל המשתמע מכך".

לפיכך צנידון דידן לודק אי שיש עדיפות לצית דין זה שאינו מוגבל ע"י הצ"ן מלהוליא כתבי סירוב על לך שאינו ליית דינא, על פני צי"ד הפועל מכח השלטונות ומוגבל על ידם מלהוליא כתבי סירוב.

ג. פסק הרמ"א בשו"ע סי' יד סעי' א: התובע לריך לילך אחר הנתבע אם הוא בעיר אחרת וכו', א"כ יכול לעכב מעותיו בעירו אז לריך להודיע לנתבע ואז לריך לדון במקום שמעותיו שם. וכתב הסמ"ע ס"ק טו: פיי' א"כ הדין נותן שקודם שירד עמו לדין יכול לעקל מעותיו, והיינו שידע התובע שאם לא יעקל מעות הנתבע יפורס ולא יפרע לו או לא יוכל להציאו למשפט, וכיו"ב אלו כמ"ש בסי' עג, ולאחר שעקלם שם צדין אם יראה הנתבע ליקח המעות לריך לירד עמו לדין שם במקום שנתעקלו. עכ"ל. ופסק הרמ"א בסי' עג סעי' י: ואם הנתבע מעיר אחרת ונראה לצי"ד שמן הראוי לעקל מעותיו של הנתבע אם הם בעיר התובע, לריך הנתבע לילך ולדון בעיר התובע להוליא מעותיו, אבל אם נראה לצי"ד שהנתבע ליית לו

דינו בעירו ולא גזר אלא הוא לא יעכזבו לו מעותיו אע"פ שהם בעיר התובע, אלא ילך התובע אחר הנתבע. וכתב בכות יאיר סי' קנו, הוצא צפת"ש סי' יד ס"ק ג, דלאחר העיקול נעשה התובע נתבע לענין שריד לילך אחר התובע. ועיי' באחרונים שאינו צמפתח השו"ת של אול"ה"פ סי' יד אות ה ס"ק טז ויז (עמ' קעט).

לפיכך בנידון דידן שצית הדין נענה לבקשת לד' א' לאסור על לד' ב' לעשות כל שימוש צמזנה נשוא התביעה עד לצירור צבי"ד, אין זה בזכותו של לד' ב' לגרור את הדיון לעיר אחרת, אלא עליו לדון באותו מקום שהולא הלו נגדו.

ד. כתב הרא"ש צ"ק פ"ק סי' ה: וכן מלאתי צ"ש הגאון ז"ל כתוב: דתקנתא דרבנן הוא, באינש דמפסיד נכסיה, משום השצת אבידה. ולי נראה דלא לריכנא לתקנתא דרבנן אלא דין גמור הוא, שחייב אדם להליל עשוק מיד עושקו בכל טלדקי דמלי למיעבד. וכ"כ צו"ת הרא"ש כלל לו סי' ד. וכתב צו"ת מהרש"ך ח"ג סי' נח שדן בשאלה אם כל בית דין רשאי לעכז או רק צו"ד מוחזק ומומחה, עפ"י מש"כ צמ"מ מלוה ולוה פ"ב ה"ד שהדיין יש לו לחתוך הדין לפי האמת אפילו חוץ מן הדין, שאין בכל צו"ד כח צוה אלא"כ הוא צו"ד חסוב ומוחזק צחכמה וחסידות, ומסיק המהרש"ך דמ"מ האמת הוא שכל דיין או בית דין סגי לעכז אע"פ שלא יהיה כ"כ מוחזק ומומחה. ודייקו צפד"ר כרך ב עמ' 73 שגם דיין יחיד רשאי לעכז כדי להליל עשוק מיד עשקו, לפי שמעשה העיכוב אינו ככל מעשה צו"ד הדין לחייב את החייב מעלם הדין, אלא מעשה עפ"י הלכה מיוחדת להליל עשוק מיד עשקו. וצו"ת דברי חיים מלאנו ח"ב סי' ז כתב: מנהגנו לעקל אפ"י על טענה כל דהו.

וכיון שזו עיכוב אינו ככל מעשה צו"ד הדין לחייב את החייב מעלם הדין, אלא מהלכה מיוחדת כדי להליל עשוק מיד עשקו, ע"כ רשאי הדיין - ואף חייב - להליל העשוק גם צמעמד לד' אחד צלצד, עד לצירור הדין צבי"ד.

והוראות הנהלת צתי הדין האיזוריים שנשלחו לדיינים שאין תוקף לאוי מניעה שהולאו צמעמד לד' אחד וצדיין יחיד, אין להן מקור בהלכה, ואדרבא.